

LENZ

Georg Büchner

(Traducció d'uns fragments i nota introductòria per Artur Quintana*)

El 9 de març de 1835 Büchner entra a França per Weissenburg, a la frontera del Palatinat. Té vint-i-un anys i comença ara un exili del qual ja mai més no tornarà. A darrera queden uns mesos d'una tensió intensíssima, gairebé límit. Durant un any i mig Büchner ha desplegat una ampla tasca revolucionària per Hesse, el seu país, sobretot a Darmstadt, on s'ha criat i viuen els pares i els germans, i a Giessen, on estudia medicina. Ací a Darmstadt organitza per l'abril/juny de 1834 la «Societat dels Drets Humans», la primera societat secreta del primerenc comunisme alemany. Per la mateixa època entra en contacte amb el grup liberal a l'entorn del pastor Weidig, amb qui col·laborarà íntimament. Fruit d'aquesta col·laboració és el pamflet El missatger del camp hessià, redactat originàriament per Büchner i molt reelaborat per Weidig. El pamflet s'adreça al proletariat camperol, perquè és pràcticament l'únic que hi ha a Hesse, país aleshores encara no industrialitzat i en un llenguatge entenedor presenta als pagesos una anàlisi precisa de la duríssima explotació a què estan sotmesos, se'ls en diuen les causes, i se'ls exposa el camí per a sortir-se'n: la lluita de classes.

El pamflet es comença a repartir els últims dies de juliol de 1834. Aviat hi ha delacions i l'u d'agost del mateix any la policia comença a actuar. Tement el pitjor Büchner decideix fugir. Anirà a Estrasburg, on havia estudiat durant dos anys, de 1831 a 1833, on té familiars i un bon cercle d'amics i on viu la seva promesa, Minna Jaegle.

A Estrasburg la seva situació és menys angoixant que no pas a Darmstadt, però Büchner ha de comptar sempre amb la possibilitat que el govern de Hesse, que el 27 de juny de 1835 ha llençat una ordre de recerca i captura en contra seu, en demani al de França l'extradició. Büchner es pot trobar d'un dia a l'altre amb la necessitat d'haver d'amagar-se o de tornar a fugir.

I és ací, en la pau relativa d'Estrasburg, on comença la redacció del Lenz, possiblement dins el marc d'un intent de professionalització com a escriptor i traductor. De tota manera no és impossible que Büchner comencés la redacció del Lenz ja abans de l'èxit estrasburguès, perquè en cartes a la promesa i a la família de 1833 i 1834 es troben passatges, especialment descripcions de la natura, però no només, que reapareixen en el Lenz. En tot cas l'interès per Lenz en els anys d'estudis a Giessen (1833-1835) està ben documentat. És ben coneguda la cita d'uns versos de «L'amor en el camp» de Lenz en una lletra a Minna Jaegle. N'hi ha d'altres exemples. Sigui com sigui a finals de 1835 sembla que el Lenz ja està acabat (lletra als pares de l'u de gener de 1836 on els diu que ja té uns articles a punt perquè Gutzkow els hi publiqui), però per raons ara difícils d'escatir, i malgrat la insistència de Gutzkow, Büchner no li passarà mai el text per a publicar-lo. La feina l'abassega, redacció de la tesi doctoral, preparació per a aconseguir una càtedra universitària, altres projectes literaris que l'ocupen, el Leonce i Lenz, el Woyzeck... En el poc temps que li queda de vida —Büchner mor a Zürich de tifus, segurament afeblit per l'excès de feina, el 19 de febrer de 1837, encara no complerts els vint-i-quatre anys— ja no tornarà a treballar en el Lenz, que restarà no pas un esborrany, un fragment, com sovint s'ha dit, però sí mancat d'una darrera revisió per part de l'autor.

Lenz? Per què Lenz, escriptor nascut el 1751 a Sesswegen, una parròquia rural de Livònia, i mort el 1792 a Moscou en circumstàncies mai no aclarides, i que el públic gairebé només coneix per la seva relació amb Goethe i especialment per les xafarderies entorn del triangle amorós Goethe-Friederike Brion-Lenz? Hi ha, és clar, unes raons fortuïtes: el fet de trobar Büchner a Estrasburg gent que sap coses de Lenz, que en guarda el record, papers, documents. I hi ha un estímul també en la temàtica alsaciana: Büchner sap com n'és ara, de difícil, la situació de la llengua a Alsàcia sota les imposicions dels francesos i sap també que amb la seva pèrdua desapareixerà d'Alsàcia la nació alemanya. L'entristeix de pensar que la catedral d'Estrasburg, símbol de l'ànima alemanya, es podrà trobar un dia en terra estrangera. Però això, per més important que sigui, és també fortuït. La tria té raons més profundes. Per una part hi ha una afinitat electiva entre Büchner i Lenz: escriptors plebeus l'un i l'altre, defensors ambdós del poble menut i partidaris també d'un art realista enfront dels excessos de l'idealisme alemany. A la discussió sobre l'art, centre formal del Lenz, entre Lenz, Kaufmann i Oberlin, i que ací podeu llegir, discussió que no està documentada, però que, tot i que segurament mai no va existir, és força plausible, Büchner hi exposa l'ideari estètic de Lenz i el seu propi, sense que sigui possible d'escatir on acaba el de l'un i comença el de l'altre. Aquesta discussió és

el refús del classicisme alemany i de qualsevol provatura romàntica, i la reivindicació de Lenz com el veritable representant del realisme revolucionari del «Sturm-und-Drang».

Per altra part, en prendre partit Lenz per la gent menuda i en refusar la torre de vori de l'aristocratism intel·lectual patí en carn pròpia el sofriment dels altres —pagesos afamats de la Livònia, soldats baquetejats, intel·lectuals escarnits, maltractats...— dins una societat alienadora, bastida sobre la injustícia. Per aquest sofriment acabà emmalaltint. Büchner troba en la figura de Lenz la possibilitat de fer l'anàlisi i crítica d'una societat —la de Lenz, la pròpia, la nostra...— sota la qual l'individu conscient i just, digne, tan sovint emmalalteix. Es ací, més que en cap altre punt, on cal cercar l'interés de l'autor pel seu personatge. El tema l'apassionarà i hi tonarà a insistir amb el llenguatge dramàtic del Woyzeck.

Georg Büchner. Dibuix per Heinrich A. V. Hoffmann (1814-96)

El dia 20 caminava Lenz per la serralada. Els cims i altes superfícies muntanyoses sota la neu, rocam gris baixant cap a les valls, superfícies verdes, roques i avets. Feia un fred humit, l'aigua regalava roques avall i saltava pel camí. Les branques dels avets penjaven feixugues en l'aire humit. Pel cel passaven núvols grisencs, però tot tan atapeït, i després bafarejava la boira costa amunt i s'arrossegava, pesada i humida, pel matollar, tan emperesida, tan matussera. Lenz seguia endavant indiferent, el camí tant se li'n feia, a voltes pujant, d'altres baixant. De cansament, no en sentia, només que de vegades li era desagradable de no poder caminar cap per avall. Al principi s'anguniejava quan se li escapava el rocam d'aquella manera, sota d'ell el bosc gris s'espolsava la mullena i la boira tan aviat devorava les formes com migdescobria els membres poderosos. Anguniejat, buscava alguna cosa, com ara somnis perduts, però res no trobava. Tot se li feia tan petit, tan proper, tan humit que hauria pogut encabir el món darrera l'estufa, no comprenia que li calgués tan de temps per davallar per un pendent, per assolir un punt llunyà; li semblava que ho havia de poder amidar tot amb quatre passes. Només de vegades, quan la tempesta llençava la nuvolada cap a les valls i tot bafarejava bosc amunt i es desvetllaven les veus en el rocam, primer com un tro esmorteït-se en la llunyania, i retronjint després violentament en sons com si volguessin lloar la terra en llur feréstega alegria, i els núvols s'acostaven al galop com renillants cavalls salvatges, i entremig penetrava la claror del sol i venia i passava l'espasa llampegant per les superfícies nevades, de forma tal que una llum clara, enlluernadora, fendia per damunt dels cims cap a les valls, o quan la tempesta empenyia la nuvolada cap avall i hi esquinçava un estany de color blau clar i s'aturava la remor del vent i baix de tot, des dels fondals, des de les copes dels avets pujava en brunzit com una cançó de bressol i toc de campanes, i pel blau profund s'enfilava un roig suau, i passaven petits nuvolets sobre ales d'argent, i tots els cims de les muntanyes, nítids i fermes, brillaven i resplendien amplament, terra enllà, aleshores el pit se li esqueixava, s'aturava pan-

teixant, acotant el cos, ulls i boca esbatanats, li semblava que havia d'atraure cap a si la tempestat, abastar-ho tot a dintre seu, s'estenia i jeia damunt la terra, s'entaforava furgant en l'univers, era una delícia que li feia mal o s'estava quiet i reposava el cap damunt la molsa, i entretancava els ulls, i després tot li fugia, la terra cedia sota els seus peus, s'empetitia com un estel variable i se submergia en un corrent clamorós, que arrossegava les clares aigües per sota d'ell. Però eren només uns moments, i després es va aixecar asserenat, decidit, tranquil, com si pel seu davant haguessin passat ombres xinesques, i no es recordava de res més. Cap al tard va arribar al cap del serral, al camp nevat des d'on es tornava a baixar a la plana pel ponent, es va asseure allà dalt. En vesprejar s'havia anat encalmant el temps; la nuvolada es tenia ferma i immòbil en el cel; per tot on abastava la mirada no res més que cims, des d'on descendien amples superfícies i tot tan silenciós, gris, crepuscular; se li va fer tan terriblement solitari, estava sol, completament sol, volia parlar amb si mateix, però no podia, no gosava quasi respirar, en doblegar el peu ressonava com un tro sota seu, es va haver d'asseure; li va agafar una por immensa en aqueix no-res, era en el buit, d'una revolada es va alçar i volava pel pendís. Negrejava, terra i cel es fonien en un tot. Era com si res li anés al darrera i com si una cosa terrible l'hagués d'aconseguir, una cosa que els humans no poden suportar, com si la follia l'encalcés al galop. Per fi va oir veus, va veure llums, es va sentir més alleugerit, li van dir que encara en tenia per una mitja hora fins a Waldbach. Va travessar el poble, les llums brillaven per les finestres, tot passant va mirar cap a dins, infants a taula, velles, noies, cares tranquil·les, serenes, li semblava com si la llum n'hagués d'irradiar, se sentia alleugerit, aviat va aplegar a Waldbach, a la casa parroquial. Seien a taula, cap dintre ell; els rossos rínxols li penjaven a l'entorn del pàl·lid rostre, tenia un tremolor als ulls i al voltant de la boca, duia els vestits esquinçats. Oberlin li va donar la benvinguda, el prengué per un menestral: «Sigueu benvingut, per més que no us conec». «Sóc un amic de [llacuna a l'original] i us en porto records». «El nom, si us plau». «Lenz». «Ha, ha, ha, no heu publicat res? No he llegit pas alguns drames que s'atribueixen a un senyor d'aquest nom?» «Sí, però digneu-vos a no jutjar-me per ells». Van seguir enraonant. Lenz maldava per trobar els mots i contava de pressa, pero com al turment; poc a poc es va anar calmant, la cambra amable i els rostres serens que sorgien de l'ombra, el rostre clar d'infant on semblava reposar tota la claror i que guaitava encuriós, confiat, fins a la mare, asseguda enrera a l'ombra, silenciosa com un àngel. Va començar a contar, del seu país; dibuixava tota mena de vestits típics, els altres s'amuntegaven interessats al seu entorn, immediatament es va sentir a casa, la seva cara pàl·lida d'infant, que ara som-

reia, la seva viva narració; es va tranquil·litzar, era com si des de la foscor li tornessin a aparèixer velles figures, visions oblidades, es desvetllaven velles cançons, ell era lluny, molt lluny. Finalment va ser hora d'anar-se'n, el conduïren a l'altre costat del carrer, a la casa parroquial no s'hi cabia, li van donar una habitació a l'escola. Va pujar escales amunt, a dalt feia fred, una estança espaiosa buida, un llit alt al fons, posà el llum damunt la taula i anava d'un costat a l'altre, va tornar a fer memòria del dia, com havia arribat ací, on era, l'estança a la casa parroquial amb les clarors i rostres estimats, tot li semblava com una ombra, com un somni, i tornava a sentir una buidor, com quan era a la muntanya, però no la podia omplir amb res, s'havia apagat la llum, la tenebra ho devorava tot, li va agafar una por indicible, s'alçà d'una revolada, atravesà l'habitació, se'n va anar corrents escales avall, a davant de la casa; però debades, tot fosc, no res, se sentia a si mateix com un somni, se li esquitllaven pensaments solts, els retenia, era com si sempre hagués de dir «Prenostre», no se sabia retrobar, un fosc instint l'empenyia a salvar-se, ensopegava amb les pedres, s'engarrapava amb les unges, el dolor li anava retornant els sentits, es va tirar a la pica de la font, però l'aigua no era fonda, hi xipollejava. Aleshores va venir gent, ho havien sentit, li feien crits. Oberlin va venir corrents; Lenz havia tornat en si, la plena consciència de la seva situació, es tornava a sentir alleugerit, ara s'avergonyia i li dolia d'haver espantat aquella bona gent; el cansament va fer que, finalment, s'adormís.

L'endemà va anar bé. Amb Oberlin cavalcant per la vall; amples superfícies de muntanyes que des de gran altura s'aplegaven en una vall estreta i sinuosa que s'enfilava muntanyes endins en múltiples direccions, grans masses de rocam que s'eixamplaven cap avall, poc bosc, però tot dins aquell toc grisenc, enseriosit, una vista terra endins cap a ponent i cap a la serralada, que s'estenia recta avall cap al nord i cap al sud, i els cims de la qual, poderosos, severos o calladament silenciosos, es dreçaven com un somni crepuscular. Poderoses masses de llum que de vegades revenien des de les valls com un torrent daurat, després un altre cop nuvolada que s'ajeia al cim més alt i anava lliscant lenta pel bosc cap a la vall, o en els esclats del sol pujava i baixava com un enteranyinat aeri d'argent; ni un soroll, ni un moviment, ni un ocell, no res més que l'oneig del vent, ara lluny, ara a la vora. També sorgiren punts, carcasses de cabanes; taulons coberts de palla, de sever color negre. La gent seriosa i callada, com si no gosessin torbar la calma de la vall, saludaven tranquils en passar ells a cavall. A les cabanes hi havia vida, la gent feia pinya al voltant d'Oberlin, que amonestava, aconsellava, donava consol. Mirades capficades arreu, oració. La gent contaven somnis, pressentiments. Després ràpidament cap a la vida pràctica, a obrir ca-

2493. S t e c k b r i e f.

Der hierunter signalisirte Georg Büchner, Student der Medizin aus Darmstadt, hat sich der gerichtlichen Untersuchung seiner indicirten Theilnahme an staatsverrätherischen Handlungen durch die Entfernung aus dem Vaterlande entzogen. Man ersucht deßhalb die öffentlichen Behörden des In- und Auslandes, denselben im Betretungsfalle festzunehmen und wohlverwahrt an die unterzeichnete Stelle abliefern zu lassen.

Darmstadt, den 13. Juni 1835.

Der von Großh. Hess. Hofgericht der Provinz Oberhessen bestellte Untersuchungs-Richter, Hofgerichtsrath

Georgi.

Personal-Beschreibung.

Alter: 21 Jahre,

Größe: 6 Schuh, 9 Zoll neuen Hessischen
Maasses,

Haare: blond,

Stirne: sehr gewölbt,

Augenbraunen: blond,

Augen: grau,

Nase: stark,

Mund: klein,

Bart: blond,

Kinn: rund,

Angesicht: oval,

Gesichtsfarbe: frisch,

Statur: kräftig, schlank,

Besondere Kennzeichen: Kurzsichtigkeit.

Ordre de recerca i captura

mins, cavar sèquies, visitar l'escola. Oberlin era incansable, Lenz el seu permanent acompanyant, adés fent conversa, adés actiu en la feina, adés immers en la natura. Tot influïa benèficament sobre ell, tranquil·litzant-lo, i sovint sentia la necessitat de mirar Oberlin als ulls, i la calma poderosa que ens sobta davant de la natura en repòs, en la forest profunda, en les clares nits de lluna, evanescents, de l'estiu, li semblava encara més propera en aquell ull tranquil, en aquell rostre seriós, venerable. Era tímid, però feia observacions, parlava, a Oberlin li n'era molt agradable la conversa i el seu rostre d'infant, encantador, li causava gran alegria. Però Lenz només ho va poder suportar mentre hi hagué claror a la vall; en vesprejar va sentir una por estranya, hauria volgut anar-se'n seguint el sol; a mesura que els objectes esdevenien més ombrívols, tot li semblava com en somni, tan repugnant, li va venir la por, com als infants quan dormen a les fosques; tenia la sensació com si fos cec; ara la por creixia, el malson de la follia s'asseia als seus peus, se li obria al davant la desesperada idea que tot plegat fos un somni només, s'arrapava a tots els objectes, figures ràpides li passaven pel costat, ell s'hi arrambava, eren ombres, la vida li fugia i les extremitats se li quedaven ertes del tot. Enraonava, cantava, recitava trossos de Shakespeare, s'arrapava a tot el que en altres ocasions li havia fet córrer les sangs més de pressa, ho intentava tot, però fred, fred. Llavors va haver de sortir a fora, a l'aire lliure; la mica de claror escampada per la nit, quan els ulls se li van haver acostumat a la fosca, el van fer sentir-se més bé, es va tirar a la pica de la font. Li va anar bé l'efecte penetrant de l'aigua, tenia també la secreta esperança d'una malaltia, ara va acomplir el bany amb menys d'enrenou. Però com més s'anava fent a la vida, més es tranquil·litzava, ajudava Oberlin, dibuixava, llegia la Bíblia; apuntaven en ell velles esperances passades; el Nou Testament l'hi ajudava tant, i un matí va sortir a fora. I que Oberlin li contava que una mà irresistible l'havia sostingut al pont, que una brillantor l'havia enlluernat als cims, que havia sentit una veu, que a la nit havia parlat amb ell, i que Déu s'havia estatjat tant del tot dintre seu que s'havia tret, com un infant, les sorts de la butxaca per veure què havia de fer, aquesta fe, aquest cel etern a la vida, aquest ésser en Déu; que ara sí que comprenia les Sagrades Escripures. I que la natura s'acostava tant a la gent, tot en misteris celestials; però no pas violentament majestàtica, sinó encara com a cosa coneguda. Va sortir de matí, a la nit havia caigut neu, damunt la vall s'estenia la clara llum del sol, però més enllà el país mig emboirat. Aviat es va desviar del camí, i una suau costera amunt, sense ni una petjada més, passant pel costat d'un avetar, el sol tallava cristalls, la neu era lleugera i floccallosa, ací i allà petges de selvatgines tènuelement damunt la neu, que s'estenia cap al serral. L'aire sense més mo-

viment que un feble oneig, com la fressa d'un ocell que s'espolsa suaument els flocs de la cua. Tot tan quiet i els arbres fins a la llunyania, amb blanc plomatge oscil·lant dins l'aire blavíssim. A poc a poc s'hi va anar trobant bé, quedaven amagades les poderosos superfícies monòtones i línies, que de vegades li semblava com si li parlessin en poderosos tons, l'invadia una coneguda sensació nadalenca, creia de vegades que la seva mare li havia de sortir, gran, de darrera un arbre i dir-li que tot allò era un present d'ella; en davallar va veure que al voltant de la seva ombra es posava un arc iris de raigs, tenia la sensació com si res l'hagués tocat al front, l'Ésser li dirigia la paraula. Va arribar a baix. Oberlin era a l'estança, Lenz, alegre, li adreçà la paraula i li va dir que un dia li agradaria de predicar. «Soj teòleg?» «Sí.» «Bé, doncs, diumenge que ve.» Lenz se'n va anar content cap a la seva cambra, pensava en un text per al sermó i es va sumir en la meditació. Arribà el matí del diumenge, s'esqueia temps de desglaç. Núvols de pas, blau entremig, l'església era allà mateix, muntanya amunt, sobre un ressalt, el fossar al voltant. Lenz era dalt mentre tocaven les campanes i des de diferents costats, pels estrets senderols entre el rocam, pujaven i baixaven els fidels, les dones i donzelles en llurs severs vestits negres, el mocador blanc doblegat sobre el llibre de càntics i amb la branca de romaní. De vegades planava un raig de sol sobre la vall, l'aire entebèit es desvetllava lent, el paisatge nedava en aroma, repic llunyà de campanes, era com si tot es fongués en una harmònica onada.

Ja no hi havia neu al menut cementiri, molsa fosca sota les negres creus, un roser atardit es reclinava sobre la paret del fossar, flors tardanes s'hi afegien sortint d'entre la molsa, de vegades feia sol, després fosc altre cop. Començà l'ofici, les veus humanes es retrobaven en el so pur, clar; una sensació com quan un hom es mira en aigua pura, transparent, de muntanya. Va extingir-se el cant, Lenz parlava, era tímid, sota els tons se li havia calmat completament la paràlisi intermitent, ara se li despertava tot el dolor i li cobria el cor. L'invadia una sensació de benestar infinit. Es dirigia a la gent amb paraula senzilla, tots patien amb ell, i li era un consol de dur repòs a alguns ulls cansats de plorar, i calma a cors turmentats, de poder guiar cap al cel aquesta existència turmentada per necessitats materials, aquests obscurs sofriments. Se sentia més segur. Quan va acabar les veus entonaven de nou:

Feu vós que brilli dintre meu
Per sants dolors profunda deu.
No vull més premi que patir
I en sofriment a Déu servir.

I aquell neguit, la música, el dolor, el commovia. L'univers era per a ell en carn viva; en sentia un profund, indicible, dolor. Ara, un altre ésser, llavis divins, tremolosos, se li abocaven al damunt i s'assadollaven dels seus; va anar a la seva habitació solitària. Estava sol, sol! Aleshores va rajar la font, li brollaven rius dels ulls, es contorçava, els membres se li estremien, li semblava com si s'hagués de fondre, no en sabia trobar la fi de la voluptuositat; finalment reprengué consciència, sentia dins seu una suau, profunda, compassió, plorava per si mateix, el cap se li va enfonsar al pit, es va adormir, la lluna plena era al cel, els rínxols li queien pels polsos i la cara, les llàgrimes li penjaven de les pestanyes i se li assecaven damunt les galtes, i així, ara, s'estava sol, i tot era encalmat i silenciós i fred, i la lluna va brillar tota la nit i romania damunt les muntanyes. [...]

Per aquesta època va arribar Kaufmann amb la seva promesa al Steintal. [...] A taula Lenz tornava a estar de bon humor, es va parlar de literatura, allò era el seu domini; el període idealista començava aleshores, Kaufmann n'era un partidari. Lenz replicava impetuós. Deia que els poetes, de qui si es diu que reproduïxen la realitat, tampoc no en tenien idea, tanmateix eren sempre més suportables que els que volien transfigurar-la. Deia que el bon Déu segurament que havia fet el món tal com havia d'ésser, i que nosaltres bon segur que no podem emborrallar-ne res de millor, el nostre únic afany ha d'ésser de continuar-li'n una mica la creació. Jo exigeixo que en tot hi hagi vida, possibilitat d'existència, i aleshores està bé; ja no hem de preguntar i si és bonic, ni si és lleig; el sentiment de què allò que ha estat creat té vida, se situa per damunt de totes dues qüestions i és l'únic criteri en temes d'art. Per cert que només hi topem rares vegades, el trobem a Shakespeare i ressona plenament a les cançons populars, a Goethe algun cop. Tota la resta ja pot anar al foc. Es que aquesta gent tampoc no saben dibuixar una gàbia per a gossos. Demanen figures ideals però tot el que n'he vis són ninots de fusta. Aquest idealisme és el més vergonyós menyspreu de la natura humana. Que hom provi per una vegada d'immergir-se en la vida dels humils, reproduint-la en els batecs, en les al·lusions, en la mímica finíssima, amb prou feines advertida; deia que ell havia intentat una cosa semblant en «El preceptor» i en «Els soldats». Són les persones més prosaiques que hi ha sota la capa del cel, però el nervi aquell del sentiment és el mateix gairebé a totes les persones, només l'embolcall per on ha de sortir és més o menys compacte. Per a això només cal tenir ulls i orelles. Ahir, quan pujava, aquí al costat, per la vall, vaig veure dues noies assegudes, la una es lligava els cabells, l'altra l'ajudava; i queia penjant la cabellera daurada i una cara pàl·lida, seriosa, i tanmateix tan jove, i el vestit negre,

Casa on nasqué Georg Büchner

i l'altra que s'hi afanyava amb tant de cura. Els quadres més bells, més íntims de la vella escola alemanya quasi no en donen idea. Hom voldria ésser de vegades un cap de medusa, per a poder transformar en pedra un grup així i dir-ho a crits a la gent. Les noies s'aixecaren, el formós grup va quedar destruït; però mentre anaven baixant, entremig del rocam, tornava a ésser una altra imatge. Els quadres més bells, els tons més inflats, s'agrupen, es desfan. Queda una cosa només, una infinita bellesa que passa d'una forma a l'altra, com un llibre eternament obert transformada, però evidentment no se la pot retenir sempre, i col·locar-la als museus i posar-la en solfa i després convocar vells i joves, i fer que els minyons i els vells en xerrin i s'hi encantin. S'ha d'estimar la humanitat per a poder penetrar en l'essència peculiar de cadascú, ningú no ens ha d'ésser massa humil, massa lleig, només aleshores se'ls pot entendre, el rostre més insignificant causa una impressió més profunda que la mera sensació del bell, i un hom pot deixar sortir de si mateix les figures sense copiar-hi res de l'extern, on no hi ha vida, ni músculs ni un pols bategant i pletòric. Kaufmann li va retreure que en la realitat, tanmateix, no trobaria un tipus per a un Apol·ló de Belvedere o per a una Madona de Rafael. Què importa, va replicar, haig de confessar que m'hi sento molt mort; si m'hi esforço, és clar, que hi sento també alguna cosa, val a dir que hi faig tot el possible. El poeta i l'artista que més m'estimo és el que em dóna amb més realisme la natura, de tal manera que hi sento amb la seva creació, tota la resta em molesta. Més prefereixo els pintors holandesos que els italians, són també els únics comprensibles; només conec dos quadres, i concretament de neerlandesos, que m'hagin impressionat com el Nou Testament; l'un, no sé de qui, és Crist i els deixebles d'Emmaús. En llegir només com els deixebles es van posar en camí es manifesta immediatament la naturalesa sencera en aquelles quatre paraules. En una tarda tèrbola, crepuscular, una ratlla vermella, uniforme, a l'horitzó, a mitja tenebra pel carrer, en aquell moments se'ls acosta un desconegut, enraonen, parteix el pa, aleshores el reconeixen, de manera humana, senzilla, i els trets divins de sofriment els parlen clarament, i s'esglaien perquè s'ha entenebrit la tarda i els assalta una cosa incomprensible, però no és un horror fantasmal; és com si es presentés un mor estimat en el crepuscle amb la seva manera d'ésser d'abans, així és l'escena, amb aquell to uniforme, terrós, a damunt, la nit tèrbola, silenciosa. Després, un altre. Una dona seu a l'estança amb el devocionari a la mà. Va vestida de diumenge, la sora escampada per terra, tot tan íntimament pur i càlid. La dona no ha pogut anar a l'església i aconpleix a casa les seves devocions, la finestra és oberta, hi està girada, asseguda, i es com si des del poble, per damunt de l'ample paisatge pla, hi entrés el repiqueig de les campanes, i des de l'es-

glésia ressona el cant de la feligresia allà a la vora, i la dona va llegint el text. Lenz va seguir parlant d'aquesta manera, hi pararen atenció, n'hi havia molt d'encertat, s'havia posat vermell d'enraonar i, ara somrient, ara enseriosit, agitava els rínxols daurats. Ja no es controlava. [...]